

Katsauksia - Översikter

Alueellinen yhteistyö ja integraatio Euroopan unionin kehitysyhteistyön välineenä: arvioita Saharan eteläpuolisen Afrikan kokemuksista

MIKA VEHNÄMÄKI

Tohtorikoulutuskeskus, Helsingin kauppakorkeakoulu

Analysoin tässä katsauksessa Euroopan unionin ja 71 kehitysmaan välisen kauppaja-kehityspoliittisen Lomé-sopimuksen toimivuutta. Keskityn erityisesti sopimuksen alueellisen yhteistyön ja integraation vaikutuksiin eräiden Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden kaupan, talouksien monipuolistumisen ja investointien osalta vuosina 1985-95. Katsaus perustuu osuuteeni Ulkoasiainministeriön tilaamassa ja rahoittamassa sekä Helsingin yliopiston kehitysmaatutkimuksen laitoksen koordinoimassa tutkimuksessa Euroopan unionin kehitysmaasuhteiden tulevaisuudesta (Vehnämäki 1998). Kirjoituksessa esitetyt näkemykset mahdollisine virheineen ovat omiani.

Alueellisen yhteistyön ja integraation arviointi on erityisen tärkeää siksi, että EU:n kehitysyhteistyö perustuu yhä enemmän alueellisuuteen. Saharan eteläpuolinen Afrikka on yhtenäisin Lomé-alue sillä perusteella, että kaikki valtiot kuuluvat sopimuksen piiriin. Etelä-Afrikan tasavallan järjestelyt poikkeavat kuitenkin muiden 70 maan järjestelyistä.

Olen selvittänyt Lomé-sopimuksen alueellisia vaikutuksia kolmen alueen ja neljän valtion kokemusten pohjalta: Länsi-Afrikan, Itä-Afrikan ja eteläisen Afrikan, sekä Burkina Fason, Ghanan, Tansanian ja Zimbabwen. Aluejako perustuu EU:n omaan luokitukseen (EU-ACP... 1995:188-201). Alueet ja valtiot eroavat toisistaan talouden rakenteiden, kauppavirtojen ja investointilojen osalta. Erilaisten talouksien analysoiminen auttaa arvioimaan erilaisten kehitysmaiden kehitysmahdollisuuksia laajemminkin.

Lomé-sopimus

Lomé-sopimus muodostaa Euroopan unionin ja 70+1 Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen (AKT, englanniksi ACP) kehitysmaan - pääasiassa entisten siirtomaiden - välisen kaupan ja kehitysyhteistyön poliittiset ja taloudelliset puitteet. Sopimus allekirjoitettiin vuonna 1974 Togon pääkaupungissa Loméssa. Se astui voimaan seuraavana vuonna viideksi vuodeksi (Lomé I vv. 1975-80). Sitä on seurannut kolme muuta sopimusta (Lomé II vv. 1980-85, Lomé III vv. 1985-90 ja Lomé IV vv. 1990-2000). Lomé IV solmittiin poikkeuksellisesti kymmeneksi vuodeksi, mutta sitä uudistettiin vuonna 1995 väliarvioinnin perusteella. EU ja AKT-maat vertailevat parhaillaan omia kantojaan sopimuksen tulevaisuudesta. Tätä koskevat neuvottelut alkoivat syyskuussa 1998. Varsinainen huipentuma osuu loppuvuoteen 1999, jolloin osapuolet päättävät jatkosta. Suomi toimii tuolloin EU:n puheenjohtajanaan.

Lomé-apu koostuu useista instrumenteista, joiden tarkoituksena on tukea AKT-maiden kehitystä: kauppaeduista, ohjelmoiduista ja ohjelmoimattomista instrumenteista ja lainoista. Kauppaedut takaavat sen, että AKT-maat voivat viedä tuotteitaan vapaasti EU:n markkinoille ilman tulleja ja kiintiöitä muutamin poikkeuksin. Naudan- ja vasikanlihan, sokerin, banaanien ja rommin kaupalle on erikseen asetettu kiintiöt ns. kauppaprotokollissa. Ohjelmoituja instrumentteja ovat alueohjelmat ja maaohjelmat. Niiden perusteella EU jakaa kullekin AKT-valtiolle ja seitsemälle alueelle varoja Lomé-sopimuksen mukaisesti.

EU käyttää ohjelmoimattomia instrumentteja ennakoimattomissa tilanteissa, joissa kehityksen vaarantuminen näyttää ilmeiseltä. Tärkeimmät instrumentit ovat STABEX ja SYSMIN. Edellinen korvaa maataloustuotteiden ja jälkimmäinen kaivannaisten maailmanmarkkinahintojen laskusta aiheutuneet vientitulojen menetykset maille, joiden vienti on näistä tuotteista merkittävästi riippuvainen. Rakennesopeutustuella ja tuontitukiohjelmilla EU puolestaan rahoittaa kansallisia makrotaloudellisia uudistuksia. Se pyrkii myös estämään ja lievittämään inhimillistä kärsimystä katastrofi- ja

pakolaisapuohjelmien kautta. Lisäksi EU pyrkii edistämään alueellista kauppaa ja institutionaalisia uudistuksia erityisten rahastojen avulla. Euroopan investointipankki (EIB) hallinnoi Euroopan kehitysrahaston (EKR) lainarahoitusta kehitysmaille. Siitä tuetaan yksityistä sektoria.

EU rahoittaa alueellista yhteistyötä ja integraatiota useasta eri lähteestä ja osin tukemalla kansallisia kehitysmahdollisuuksia. Tärkeimmät Lomé-sopimuksen alueellisista tukijärjestelyistä ovat alueohjelmat, alueellisen kaupan tuki, kauppaedut, maaohjelmat ja rakennesopeutustuki.

Lomé-sopimus ja alueellinen yhteistyö

Alueellinen yhteistyö on aina ollut Lomé-sopimuksen tärkeä osa-alue. Aikaisemmissa sopimuksissa alueellinen ulottuvuus oli heikosti määritelty, mutta tuorein sopimus on täsmentänyt sitä merkittävästi. Lomé IV korostaa voimakkaasti nimenomaan alueellista taloudellista yhdentymistä.

EU tukee alueellista kauppaa ja investointeja sekä talouksien monipuolistumista parantamalla kuljetus- ja viestintäyhteyksiä, voimistamalla alueellisten organisaatioiden toimintaa, tukemalla yksityistä sektoria, uudistamalla kansallisia rahoitusjärjestelmiä ja rahoittamalla integraatiota. Eläinlääkintä, luonnonvarojen suojelu ja inhimillisten voimavarojen kehittäminen ovat myös tärkeitä Lomé-yhteistyön alueellisia kohteita.

Alueellisen yhteistyön ja integraation suurimpia esteitä ovat avun vastaanottajamaiden heikko poliittinen ja taloudellinen sitoutuminen alueellisiin kehityshankkeisiin, puutteellinen koordinaatio avun antajien ja saajien välillä, sekä vähäinen ulkopuolinen rahoitus (Boidin 1988: 67; Zehender 1988: 53; From Lomé III... 1992: 18). Alueellista yhteistyötä heikentävät myös valtiokeskeiset aggressiiviset devalvaatiot, valuuttojen ei-vaihdettavuus ja salakuljetus (Boidin 1988: 68-69; Hofmeier 1988: 55; Mansoor & Inotai 1991: 220-224; Diouf 1993: 25). Lisäksi maiden väliset historialliset ja rakenteelliset erot, erilaiset tuotanto- ja kauppatavat, ruohonjuuritason tuen puute, Afrikan maiden taloudellinen riippuvuus teollisuusmaista, maantieteellinen hajanaisuus ja kuljetusten ja kommunikaation korkeat kustannukset vähentävät alueellisen taloudellisen yhdentymisen mahdollisuuksia (Moreau 1990: 33; Nomvete 1993: 51-55).

Alueelliset järjestelyt voivat olla päällekkäisiä. Yhteistyöstä ja integraatiosta vastuussa olevia organisaatioita pidetään hitaina ja tehottomina, eikä niillä ole riittävästi hallinnollisia ja rahoituksellisia voimavaroja. Niiden toimintaa ei ole myöskään riittävästi koordinoitu EU:n alueellisten toimintojen kanssa. Alueellisten projektien kustannukset jakautuvat usein epätasaisesti, mikä voi selittää maiden varautuneen suhtautumisen ja vähäisen sitoutumisen hankkeisiin (Rajana 1981: 330; Moreau 1990: 33; Nomvete, 1993: 51-55).

Alueiden sisäinen kauppa

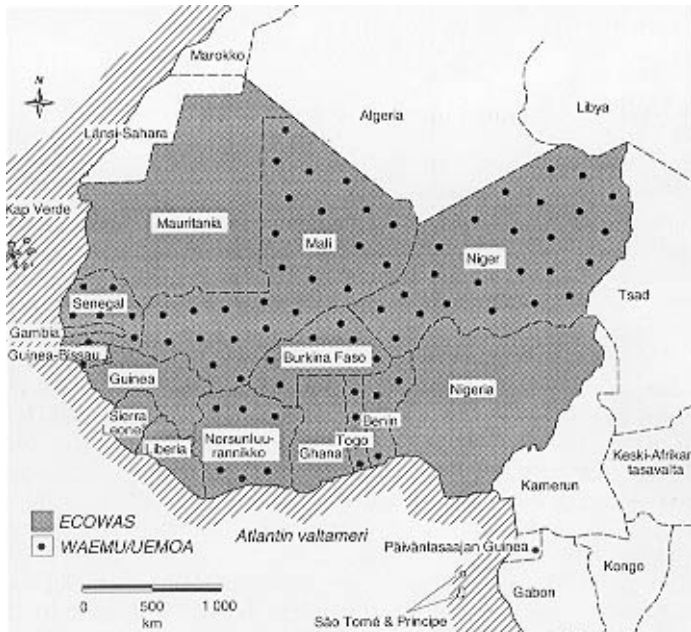
Lomé-yhteistyö edistää yhä enemmän alueiden sisäistä kauppaa. Sitä lisätään sekä maiden välistä kauppaa luomalla (*trade creation*) että ohjaamalla kauppavirtoja alueiden sisäisiksi (*trade diversion*). EU pitää myös koko AKT-ryhmän sisäisen kaupan kehittämistä tärkeänä. Toisena erittäin hyödyllisenä tavoitteena EU pitää kansallisten talouspolitiikkojen alueellista koordinoimista.

Lomé-sopimuksen vaikutukset alueiden sisäiseen kauppaan ovat jääneet varsin vähäisiksi (Moreau 1990: 33). Kasvun suurimmat esteet ovat maiden voimakas taloudellinen riippuvuus teollisuusmaista sekä heikko keskinäinen komplementaarisuus eli täydentävyys (Hofmeier 1988: 55; vrt. Boidin 1988: 68 ja Nomvete 1993: 52, jotka näkevät komplementaarisuuden mahdollisuudet merkittävinä). Komplementaaristen maiden taloudet täydentävät toisiaan siten, että ne muodostavat yhdessä luontevan kauppa-alueen. Maat voivat esimerkiksi tuottaa sellaisia hyödykkeitä, joita ne voivat myydä toisilleen ja siten täydentää omaa tuotantoaan. Afrikassa tämä on jäänyt heikoksi. Lisäksi sekä EU että alueelliset organisaatiot eivät ole pystyneet koordinoimaan kansallisia talouspolitiikkoja riittävän tehokkaasti.

EU:n alueellinen yhteistyö Länsi-Afrikassa on kanavoitu pitkälti Länsi-Afrikan talousyhteisön ECOWAS:n kautta (kuva 1). Sen lisäksi Länsi-Afrikan talous- ja rahaliitto UEMOA (englanniksi WAEMU) on houkutelut EU:n tukea enenevässä määrin. Liitto on aivan viime aikoina saanut uusia jäseniä aiempien seitsemän ranskankielisen maan lisäksi Guinea-Bissausta ja Päiväntasaajan Guineasta. Myös englanninkieliset Länsi-Afrikan maat ovat kiinnostuneet siitä (Courier 1998b: 3-4).

Länsi-Afrikan alueellinen yhteistyö ja integraatio ovat edenneet vaatimattomasti. Esimerkiksi Saliou Diouf (1993: 25) on todennut, että "ECOWAS on 200 miljoonan kuluttajan markkina-alue vain paperilla, ja valtioiden välisten rajojen avaaminen näyttää olevan lomaannuksissa". Samoin Wolfgang Zehender (1988: 51) on osoittanut, että "yksikään [ECOWAS:n] jäsenmaa ei ole tehnyt vielä juuri mitään kaupan esteiden purkamiseksi. Näin ollen alueellista kauppaetua ei ole vielä syntynyt" (ks. Ariyo & Raheem 1991: 248-250; ks. myös Kouamen (1993) optimistisemmat näkemykset).

EU on tukenut Itä-Afrikan alueellista kauppaa Itä- ja eteläisen Afrikan yhteismarkkina-alueen COMESA:n kautta (kuva 2). COMESA syntyi vuonna 1994 Itä- ja eteläisen Afrikan kauppa-alueesta PTA:sta. Lomé-yhteistyö on pääosin epäonnistunut tehtävässään lisätä alueen sisäistä kauppaa myös Itä-Afrikassa (Ikiara 1996). Sitä vastoin se on onnistunut patistamaan valtioita poliittisiin ja taloudellisiin uudistuksiin.

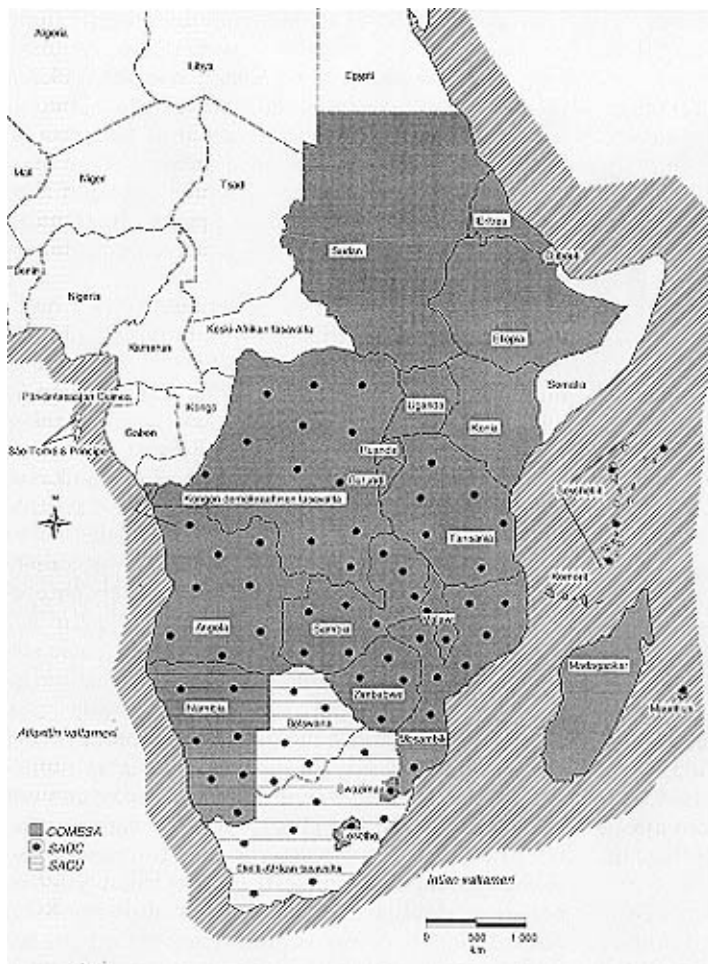

Kuva 1. Länsi-Afrikan talousyhteisö (ECOWAS) ja Länsi-Afrikan talous- ja rahaliitto (WAEMU/UEMOA) (West African ...1997; AfricaLand...1998; Courier 1998a: 3-4; Economic Community...1998)

Itä-Afrikan alueellinen kauppa on jäänyt vähäiseksi, koska maissa on alhainen tulotaso, taloudet ovat samankaltaisia (Ikiara 1996), historialliset yhteydet puuttuvat, viestintäyhteydet ovat heikot ja kauppaa on rajoitettu tullein ja kiintiöin (Lipumba & Kasekende 1991: 239-241; Lipumba 1997: 14). Alueella ei myöskään ole sellaista vahvan talouden vetoapua kuin eteläisen Afrikan ja osittain myös ECOWAS:n alueella on ollut. Tuotteiden tiukat alkuperävaatimukset haittaavat myös COMESA:n sisäistä kauppaa. Ne estävät kilpailukykyisiä monikansallisia yrityksiä saamasta samoja kauppaetuja kuin paikalliset yritykset.

Eteläisen Afrikan yhteiskunnat ja taloudet ovat kärsineet Etelä-Afrikan tasavallan sisäisestä poliittisesta levottomuudesta, Angolan ja Mosambikin pitkistä sisällissodista ja demokratian puuttumisesta 1980-luvulla ja tämän vuosikymmenen alussa. Tilanne on kuitenkin sittemmin parantunut. Sisällissodat ovat rauhoittuneet, monipuoluevalta levinnyt ja alueen yhteistyöorganisaatio SADC on kehittynyt eteläisen Afrikan kehitysyhteisöksi SADC:ksi (EU relations... 1996). Viidellä maalla on lisäksi tulliliitto SACU (kuva 2). Sitä on yleisesti pidetty yhtenä edistyneimmistä Afrikan yhdentymishankkeista.

SADC:n sisäisen kaupan kehitys riippuu paljon Etelä-Afrikan tasavallan taloudellisista ja poliittisista oloista. Botswanan ja Namibian osuus voi muodostua huomattavaksi, sillä ne ovat onnistuneesti uudistaneet talouksiaan, ja poliittinen ilmasto on lempeä. Erityisesti Etelä-Afrikan ja Zimbabwen taloudet ovat kohtalaisen monipuolisia. Alueella vallitsee myös pitkä yhteistyön perinne. SADC:n sisäistä kauppaa haittaavat kuitenkin kapea teollinen perusta muissa maissa, koulutetun työvoiman puute, infrastruktuurin rappeutuminen ja jatkuva valuuttapula (Southern Africa... 1994: 11). Etelä-Afrikan tasavallan poliittinen väkivalta ja Angolan tulitauon hatarus voivat myös vaikeuttaa lupaavaa kehitystä.

Kuva 2. Itä- ja eteläisen Afrikan yhteismarkkina-alue (COMESA), Eteläisen Afrikan kehitysyhteisö (SADC) ja Eteläisen Afrikan tulliliitto (SACU) (EU relations... 1996; COMESA in figures ... 1997)

SADC on taloudellisesti ja poliittisesti epätasapainoinen yhteisö. Etelä-Afrikan tasavalta on alueen mahtivaltio: sen taloudellinen vaikutusvalta ulottuu voimakkaana koko alueen kansallisiin talouksiin. Eteläafrikkalaiset yritykset investoivat halvan työvoiman naapurimaihin. Suurin osa alueen sisäisestä kaupasta on Etelä-Afrikan tuontia ja vientiä. Muut SADC-maat pelkäävätkin, että integraatio hyödyttää yksinomaan Etelä-Afrikkaa. Maa neuvottelee lisäksi EU:n kanssa vapaakauppa-alueesta. Siihen kuuluisivat kuitenkin Etelä-Afrikan lisäksi myös muut SACU-tulliliiton maat, jos se toteutuisi (Pangeti 1997: 9). Lisäksi SADC tavoittelee omaa vapaakauppa-alueitaan, jolla olisi yhteinen tulli EU-tuontia vastaan. Muiden SACU-maiden kuin Etelä-Afrikan valmistautumattomuus vapaakauppaan ja EU-tuonnille lankeavat tullit vaikeuttavat EU:n ja Etelä-Afrikan vapaakauppahanketta. Toisaalta EU:n vapaa vienti Etelä-Afrikan kautta muihin SADC-maihin vaikeuttaisi suuresti näiden talouksien monipuolistumista ja alueellista yhdentymistä.

Maiden kokemukset alueellisesta kaupasta

Burkina Fason viennin reaaliarvo on kehittynyt epätasaisesti. Yksi syy on se, että maan vienti on voimakkaasti riippuvainen maataloudesta. Maailmanmarkkinahintojen vaihtelut siirtyvät maan vientituloihin. Toiseksi, ilmasto-olot tekevät maataloudesta hyvin haavoittuvan. EU:n kauppaa vapauttavilla toimilla lienee varsin vähäinen vaikutus Burkina Fason ja Länsi-Afrikan väliseen kauppaan, koska kaksi tärkeintä vientituotetta - puuvilla ja kulta - pysyvät valtion suojeluksessa. Lisäksi maan talous ei ole vielä riittävän vahva hyötyäkseen alueellisten markkinoiden mahdollisuuksista.

Ghanan ulkomaankauppa on pääsääntöisesti kasvanut vuonna 1983 aloitetun rakennesopeutusohjelman myötä. Ulkomaankaupan elpymistä on yleisesti pidetty ideologian ja talouspolitiikan muutoksen, mittavan Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston avun ja kohentuneen maailmanmarkkinatilanteen ansiona. Vaikka Ghana käykin kauppaa enimmäkseen länsimaiden kanssa, länsiafrikkalaiset maat ovat säilyttäneet osuutensa sen ulkomaankaupassa (Ariyo & Raheem 1991: 248-250). Ghanan varsin vapaat

markkinat ja maan voimakas suuntautuminen alueelliseen kehitykseen tukevat alueellista kauppaa ja integraatiota. Paikalliset konfliktialueet, Liberia ja Sierra Leone, Nigerian poliittinen kaaos sekä useiden muiden Länsi-Afrikan maiden heikko taloudellinen tilanne voivat kuitenkin hidastaa alueellisen kaupan kasvua.

Tansanian viennin reaalin arvo on vaihdellut voimakkaasti samalla tavoin kuin Burkina Fason. Tansanian talous on myös erittäin riippuvainen maataloudesta, joka puolestaan kärsii kuivuuskausista ja kuljetusyhteyksien pullonkauloista. Itse asiassa maan talous on kamppailut dramaattisten vaikeuksien kanssa, jotka ovat lisänneet velkaa ja riippuvuutta ulkomaisesta avusta. Vienti kasvoi vuosina 1992-95, mutta viimeaikainen ja tuleva kehitys voivat osoittautua laskusuuntaisiksi. Maa ei kyennyt leikkaamaan suurta budjettivajettaan vuosina 1994-95, minkä seurauksena kansainväliset rahoittajat lopettivat luotonannon. Lisäksi tuonnin lasku on voinut vähentää tuotantoa.

Tansania kuuluu sekä COMESA:han että SADC:hen. Maa ei ole kuitenkaan hyötynyt alueiden sisäisestä kaupasta. Syinä on pidetty Tansanian sisäänpäin suuntautunutta talouspolitiikkaa, voimakkaiden talousvetureiden puuttumista ja heikkoja kuljetusyhteyksiä. Lisäksi maatalous muodostaa suuren osan kaupasta ja paikallinen teollisuus on vähäistä. Nämä haittaavat Tansanian mahdollisuuksia hyötyä alueellisesta yhteistyöstä ja integraatiosta.

Zimbabwen viennin reaalin arvo on kasvanut tarkasteltuna aikana, mutta ei ole aivan täyttänyt kaikkia odotuksia. Maan tuotanto ja vientihän ovat varsin monipuolisia, mikä voisi edistää viennin kehittymistä voimakkaastikin. Vaikka Zimbabwe käy kauppaa pääosin länsimaiden kanssa, SADC-maiden osuus sen ulkomaankaupasta on noin 30 prosenttia. Erityisesti mineraalien, hedelmien ja vihannesten vienti sekä matkailu ovat menestyneet hyvin. Zimbabwen kaupan kehitys riippuu kuitenkin suurelta osin siitä, millaisessa kunnossa Mosambikin ja Etelä-Afrikan kautta kulkevat reitit merelle pysyvät (de Backer 1986a: 44; 1986b: 47; 1986c: 34; Southern Africa... 1994: 45). Aiemminhan Mosambikin sisällissota ja Etelä-Afrikan boikotti estivät Zimbabwen kuljetuksia. Kuivuus haittaa myös maataloustuotteiden vientiä, puhumattakaan kotimaisesta ruoantuotannosta. Aivan tuoreimmat talousennusteet ovatkin muuttuneet aikaisempaa huomattavasti synkemmiksi.

Zimbabwe voisi hyötyä tuotannon ja viennin monipuolisuudesta SADC-kaupassaan. Sen telekommunikaatioyhteydet ovat Afrikan kehittyneimpiä ja energiantuotantomahdollisuudet mittavat. EU:n aluestrategia on kuitenkin kärsinyt maan jäykästä talouspolitiikasta. Erityisesti tuonnin rajoittaminen, valuuttasäännöstely ja ulkomaisten yritysten vähäinen luottamus hallituksen talouspolitiikkaan saattavat hidastaa Zimbabwen taloudellista yhdyntymistä. Viimeaikainen talouden alamäki ja poliittiset levottomuudet voivatkin romuttaa maan mahdollisuudet ylipäätään kehittyä.

Tuotannon monipuolistuminen

Lomé-yhteistyön yhtenä tavoitteena on auttaa kehitysmaiden talouksia monipuolistumaan siten, että ne löytäisivät oman "suhteellisen etunsa" (*comparative advantage*). Kauppateorian mukaan tällainen työnjako vahvistaa alueellista taloudellista integraatiota, lisää keskinäistä kauppaa ja vauhdittaa talouskasvua. Monipuolisuus on suotuisaa myös siksi, että se vähentää talouden riippuvuutta luonnonkatastrofeista ja maailmanmarkkinahintojen romahduksista johtuvista tuotantosokeista.

Toteutunut kehitys on osoittanut, että Lomé-strategia ei ole monipuolistanut talouksia oleellisesti (ks. Pietsch 1996: 408). Yleisesti ottaen maatalous on yhä hallitseva, vaikka teollisuuden ja palveluelinkeinojen osuudet kasvavat. Joidenkin maiden on jopa täytynyt keskittyä entisestään maatalouteen kyetäkseen säilyttämään ulkomaankauppansa edes ennallaan. Tämä on keskittänyt tuotantoa ja vaarantanut talouden kasvunäkymät.

Burkina Fason talous perustuu kasvavassa määrin maatalouteen, jonka osuus bruttokansantuotteesta oli 44 prosenttia vuonna 1990 (tämän jakson luvut ovat lähteestä ACP ALA MED basic statistics 1996). Palvelut (37 %) ja kaivannaistoiminta kattavat kuitenkin suhteellisen suuren osan maan BKT:stä. Pienimuotoisen teollisuuden osuus kokonaistuotannosta on pysynyt lähes muuttumattomana 1980-luvulla (alle 20 %). Teollisuus tuottaa ruokaa ja tekstiilejä sekä jalostaa raaka-aineita. Lomé-sopimus ei ole onnistunut monipuolistamaan maan talouden rakennetta. Pidempiaikainen kuivuusjakso voisi helposti vaurioittaa koko Burkina Fason taloutta.

Ghanan kotimainen talous on kohtalaisen maatalousvaltainen. Maatalouden osuus on kuitenkin vähentynyt (58 %:sta vuonna 1980 48 %:iin vuonna 1993) ja teollisuuden vastaavasti kasvanut (12 %:sta 16 %:iin). Palvelusektori kattaa reilun kolmanneksen maan BKT:stä. Vaikka Ghanan tuotanto ei ole vielä kovin monipuolista, kehitys on ollut suotuisaa. Monipuolistuminen vähentää ilmaston ja maailmanmarkkinahintojen vaihteluiden vaikutuksia maan talouteen. Lisäksi Ghanassa yksityisen sektorin osuutta on kasvatettu, valtion yhtiöitä yksityistetty ja koulutusta, terveydenhoitoa ja infrastruktuuria parannettu. Maa voisi osallistua EU:n ylistämään alueelliseen yhteistyöhön huomattavasti laajemminkin, vaikka Länsi-Afrikan taloudellinen yhdentymisen ei yleisesti ottaen ole ollut kovin hedelmällistä.

Tansaniasta on tullut ajanjakson kuluessa maatalousvaltaisempi kuin ennen (44 %:sta vuonna 1980 56 %:iin vuonna 1993). Maatalous oli aiemmin alistettu kollektiivisen *ujamaa*-kyläsosialismin mukaiseksi. Järjestelmän on katsottu vähentäneen kilpailua ja monipuolistumista, mikä puolestaan hidasti maaseudun taloudellista kehittymistä. Tansania pyrkiikin nyt kehittämään maaseutuaan ja avaamaan talouttaan, vaikka julkinen sektori on yhä hallitseva. Alueellinen yhteistyö ja integraatio voivat olla Tansanialle hyödyllisiä myös siten, että sen maatalous- ja jalostettujen tuotteiden viennille avautuvat laajemmat markkinat. Alueellisen yhteistyön hedelmät saattavat kuitenkin osoittautua vähäisiksi, koska maan teollisuus on yksipuolista ja haavoittuvaista. Tansania ei lisäksi voi erittäin köyhänä maana juurikaan tuoda jalostettuja elintarvikkeita ja kulutustavaroita muualta Itä-Afrikasta.

Zimbabwen tuotannon rakenne on varsin monipuolinen muihin Afrikan maihin verrattuna. Maatalous (14 %:sta vuonna 1980 15 %:iin vuonna 1993) ja teollisuus (34 %:sta 36 %:iin) ovat hiukan lisääntyneet, kun taas palvelujen osuus on laskenut (52 %:sta 48 %:iin). Teollisuuden osuus, joka on runsaan kolmanneksen BKT:stä, on aineiston korkein. Alueellinen yhteistyö ja integraatio voivat auttaa huomattavasti Zimbabwen talouden ja erityisesti teollisuuden monipuolistumista. SADC on tutkimistani alueellisista talousyhteisöistä aktiivisin. Siellä on myös taloudellisesti vahvoja ja poliittisesti vakaita valtioita kuten Etelä-Afrikka, Botswana ja Namibia. Viimeaikaisista kaupan esteitä koskevista kiistoista huolimatta Etelä-Afrikan ja SADC:n välillä (Lipumba 1997: 67) alueen sisäinen kauppa saattaa osoittautua Zimbabwelle hyödylliseksi, jos alueen muut taloudet kehittyvät monipuolisiksi. Toisaalta Etelä-Afrikan ylivalta voi uhata Zimbabwen talouden monipuolistumista. Lisäksi maan vakavat yhteiskunnalliset vaikeudet heikentävät tätä kehitystä.

Ulkomaankaupan monipuolistuminen

Burkina Faso vie paljon jalostamattomia maataloustuotteita. Maa sai 48 prosenttia vientituloistaan niistä vuonna 1980 ja 72 prosenttia vuonna 1992 (tämän jakson luvut perustuvat lähteisiin Handbook of... 1995; Supplement to... 1995 ja ACP ALA MED basic statistics 1996). Kehitys on tältä osin ollut hieman huolestuttavaa, sillä tuotannon jalostusaste ja "lisäarvo" (*value added*) ovat laskeneet. Tämä on ongelmallista, jos tuontia ei pystytä tehokkaasti korvaamaan. Riippuvuus luonnonvaroista, maatalouden epäsuotuisat olosuhteet ja raaka-aineiden yleisesti laskevat maailmanmarkkinahinnat saattavat romahduttaa tuotannon ja kansakunnan hyvinvoinnin. Vaikka kaikkein synkin uhkakuva ei toteutuisikaan, laskevat maailmanmarkkinahinnat voivat aiheuttaa Burkina Fasolle vakavia maksutaseongelmia.

Ghanan viennin riippuvuus raaka-aineista on sekä lisääntynyt että vähentynyt. Raaka-aineiden osuus on kasvanut (20 %:sta vuonna 1980 32 %:iin vuonna 1992). Tämä johtuu kullin ja kaakaon viennin vakaasta asemasta. Jalostetun ruoan vienti taas on laskenut (78 %:sta 41 %:iin), vaikka se on yhä tärkein vientituoteryhmä. Toisaalta teollisuustuotteiden ja kulutustavaroiden vienti on kasvanut merkittävästi (1 %:sta 15 %:iin). Ghanan vienti on varsin monipuolista, mutta jalostusasteen muutoksia on vaikea arvioida. Monipuolisuutensa ansiosta Euroopan unionin alueellisella strategialla on paljonkin annettavaa Ghanan viennille. Vaikka suurin osa siitä koostuu yhä länsimaihin vietävistä raaka-aineista, teollisuus- ja kulutustavarat ja jalostettu ruoka muodostavat merkittävän ja alati kasvavan osuuden maan ulkomaankaupasta. Nämä tuotteet ovat myös ensiarvoisen tärkeässä asemassa, jos Länsi-Afrikan taloudellinen yhdentymisen etenee tulevaisuudessa.

Tansanian vienti on poikkeuksellisen riippumaton raaka-aineista (23 % vuonna 1980 ja 36 % vuonna 1992) verrattuna siihen, että maatalous hallitsee tuotantoa. Riippuvuus näyttää kuitenkin kasvavan ajan myötä. Maa saa melkein puolet vientituloistaan jalostetusta ruoasta. Sen osuuden väheneminen ja

raaka-aineiden viennin kasvu heijastavat lisääntyvää raaka-aineriippuvuutta. Kulutustavaroiden vienti on myös hieman edistynyt (14 %:sta 18 %:iin). Itä-Afrikka ja Afrikan sarvi eivät ole kyenneet tarjoamaan Tansanian viennille riittävän houkuttelevaa ja dynaamista markkina-aluetta. Itä-Afrikan taloudellisen integraation jäykkyys ja Tansanian kuljetusyhteyksien heikko kunto vähentävät maan mahdollisuuksia hyötyä alueellisesta potentiaalista. Toisaalta Tansania voisi löytää uusia markkinoita jalostetun ruoan ja kulutustavaroiden viennille Itä- ja eteläisestä Afrikasta.

Zimbabwen vienti on Saharan eteläpuolisen Afrikan monipuolisimpia. Jalostusaste on vertailuryhmän korkein, sillä 80 prosenttia vientituloista tulee valmistetuista tai jalostetuista tuotteista. Maan viennin rakenne on erittäin edullinen, mitä tulee eteläisen Afrikan alueelliseen taloudelliseen yhdentymiseen. SADC-maat voivat kuluttaa kasvavia määriä Zimbabwessa jalostettua ruokaa ja kulutushyödykkeitä, jos kuljetusyhteydet saadaan kuntoon ja kauppapoliittiset kiistat ratkaistaan. Koska SADC on vielä kohtalaisen toimielias ja Afrikan keskitasoa vauraampi alue, Zimbabwella pitäisi olla hyvät edellytykset monipuolistaa vientiään. Suurimman esteen muodostaa Etelä-Afrikan mittava vienti Zimbabween, joka kilpailee maan oman tuotannon kanssa.

Investointiympäristö

Lomé-sopimus korostaa suuresti investointien merkitystä alueelliselle taloudelliselle integraatiolle. Niitä houkuttelevat mm. talouskasvu, järkevä talouspolitiikka, poliittinen vakaus, runsaat luonnonvarat, tehokas kuljetus- ja viestintäverkosto, edullinen verotuskäytäntö, muut budjetti- ja rahapoliittiset houkuttimet, oikeudenmukaiset taloudelliset ja poliittiset säännöt sekä tuottelias ja osaava työvoima.

Useimpien maiden investointiympäristö on muuttunut houkuttelevammaksi, mutta varsinaista läpimurtoa ei ole tapahtunut, Erityisesti kuljetusten ja viestinnän, energiantuotannon, koulutuksen ja terveydenhoidon parantuminen ovat lisänneet houkuttelevuutta. Jossakin määrin myös kauppapolitiikka on tervehtynyt kansallisella tasolla. Nämä eivät ole kuitenkaan vielä lisänneet investointeja oleellisesti (Moreau 1990: 33).

Lomé-yhteistyö ei ole juurikaan tehnyt Burkina Fason investointiympäristöä houkuttelevammaksi. Taloudellinen tilanne on jonkin verran kohentunut, mutta suuria vaihteluita esiintyy. Poliittinen ilmapiiri on pitkään ollut epävakaa, vaikka maa siirtyikin muodollisesti monipuoluejärjestelmään vuonna 1991. Hallitus on myös ohjailnut tiukasti politiikkaa ja tukahduttanut poliittisia oikeuksia. Heikko infrastruktuuri, vaatimattomat terveys- ja koulutusolot ja talouspoliittiset ongelmat pitävät investoijat poissa. Aiemmin sisäänpäin suuntautunut talouspolitiikka on kokenut suuria mullistuksia, sillä hallitus vannoo talouden vapauttamisen, demokratian ja alueellisen yhteistyön nimeen (Morrissey 1997: 18-19).

Burkina Fason vuodelta 1984 peräisin oleva investointilaki uudistettiin vuonna 1992. Sääntöjä yksinkertaistettiin ja yhdenmukaistettiin, päätöksenteon perusteita tehtiin julkisemmiksi ja työmarkkinoiden jäykkyyttä helpotettiin (Trends in... 1996: 67-72). Maa tarjoaa investoijille verohelpotuksia ja verottomia kausia sekä neuvontapalveluja (Burkina Faso 1992: 259-270). Burkina Fasossa ei ole vapaakauppa-alueita tai vapaasatamia (Burkina Faso... 1995), vaikka ne voisivat vauhdittaa investointeja.

Ghanan investointiympäristö on parantunut huomattavasti viimeisten 10-15 vuoden aikana. Talouden tila on kohentunut ja talouspolitiikasta on yleisesti ottaen tullut järkevämpää. Valtaapitävien poliittinen sietokyky on kasvanut. Maa siirtyi monipuoluejärjestelmään vuonna 1992. Tuolloin myös lehdistön vapautta lisättiin ja kansalais- ja poliittisia oikeuksia laajennettiin. Kuljetusyhteydet muodostavat maassa yhä pullonkaulan. Erityisesti yhteydet muihin Länsi-Afrikan maihin kaipaavat nopeaa kunnostusta. Energiantuotantomahdollisuuksia Ghanassa on yllin kyllin. Sosiaaliset ja terveysolot ovat kohentuneet tasaisesti, vaikka ovatkin tilastojen mukaan vain niukasti Saharan eteläpuolisen Afrikan keskiarvoa paremmat.

Ghanan hallitus on määrätietoisesti houkuttellut ulkomaisia investointeja tällä vuosikymmenellä. Se etsii yksityisiä investointeja kiillottamalla maan julkista imagoa ja vuoden 1995 vapaakauppa-alueilla. Lain on arvioitu luovan erittäin houkuttelevan investointiympäristön yrityksille. Uudistettu investointilaki - alkuperäinen on vuodelta 1981 - tarjoaa ulkomaisille sijoittajille useita etuja. Verotuskäytäntö on verrattain kehittynyt ja tarjoaa merkittäviä huojennuksia ja vapauksia. Lisäksi valuuttasäädöksiä on selkeästi helpotettu (Investment profile: Ghana 1996).

Tansanian talous on pidemmän aikaa kamppaillut vakavien vaikeuksien kanssa. Kompasteleva taloudellinen kehitys, heikko infrastruktuuri ja institutionaaliset puutteet eivät houkuttele investoijia maahan. Sosiaali- ja terveystilastot viittaavat siihen, että tansanialaiset ovat kyvykkäämpiä ja terveempiä kuin mitä vakava talouskriisi ja mittava köyhyys antaisivat olettaa. Tansania on myös poliittisesti suhteellisen vakaa, kun otetaan huomioon maan etnisten ja kieliryhmien kirjo.

Tansania tarjoaa joitakin etuja investoijille, kuten verottomia kausia (Investment profile: Tanzania 1996; Trends in... 1996: 486-490). Investointeja ei kuitenkaan erityisesti houkutella, vaan pikemminkin ne valitaan tapauskohtaisesti (Tanzania 1992: 1863-1883). Se kieli varsin monimutkaisista ja rajoittavista järjestelyistä. Valuuttasäännöstely on tarkoitus lopettaa. Koska Tansanialla on kuljettavanaan vielä pitkä matka avoimempaan talouteen, Lomé-yhteistyö ei ole kovin onnistuneesti kohentanut maan investointiympäristöä.

Zimbabwen taloudellinen tilanne on heikentynyt rajusti viimeisen vuosikymmenen aikana. Maa on kuitenkin yhä suhteellisen vauras verrattuna Burkina Fasoon, Ghanaan ja Tansaniaan. Talouspolitiikkaa on arvosteltu mm. voimakkaasti alijäämäisen budjetin takia. Tämä voi torjua mahdollisia investointeja, jos talouspolitiikan suuntaa ei korjata. Yksityinen sektori hallitsee kuitenkin Zimbabwen taloutta, eikä infrastruktuuri muodosta ylitsepääsemätöntä rajoitetta talouden kasvulle. Lisäksi maan runsaat luonnonrikkaudet ja eteläisen Afrikan laajat markkinat houkuttelevat investointeja. Terveys- ja sosiaalityilastot paljastavat Zimbabwen laskevan elinajanodotteen (52 vuotta vuonna 1995) ja hälyttävän HIV/AIDS-tilanteen (Investment profile: Zimbabwe 1996). Laajalle levinnyt AIDS voi pelottaa investoijia ja vaarantaa Zimbabwen kehitystä rajustikin tulevaisuudessa.

Euroopan unionin kehitysyhteistyön tulevaisuus

Lomé-sopimuksen alueellisen yhteistyön ja integraation vaikutukset ovat jääneet suhteellisen vähäisiksi tutkituissa neljässä maassa ja kolmella alueella. Alueiden sisäiset kauppa- ja investointivirrat eivät ole merkittävästi vahvistuneet eivätkä tuotanto ja vienti monipuolistuneet. Maiden mahdollisuudet lisätä alueellista kauppaansa, houkutella investointeja ja monipuolistaa talouksiaan vaihtelevat lisäksi suuresti. Jos alueellinen yhdentymisen syvenee, Ghanalla ja Zimbabwella on otollisimmat mahdollisuudet hyötyä siitä, Tansanialla huomattavasti vähäisemmät ja Burkina Fasolla olemattomat. Eteläinen Afrikka hyötyy alueista eniten, Länsi-Afrikka jonkin verran ja Itä-Afrikka ja Afrikan sarvi vähiten.

Saharan eteläpuolisen Afrikan kokemukset osoittavat, että kehitysmaiden välisestä taloudellisesta yhteistyöstä ja integraatiosta hyötyvät taloudellisesti vahvat ja monipuoliset maat ja alueet. Köyhemmät ja yksipuolisemmat taloudet voivat jopa kärsiä yhdentymisestä.

Huolimatta alueellisen yhteistyön ja integraation toistaiseksi heikosta menestyksestä Euroopan unionin tulisi pyrkiä säilyttämään aluestrategia kiinteänä osana tulevia kehitysyhteistyösuhteitaan. Alueellisuuden merkitystä voi perustella kahdella tavalla. Ensinnäkin alueellinen yhteistyö ja taloudellinen integraatio ovat yleensä hyödyllisiä maille, jotka ovat taloudellisesti samalla "kehitystasolla" ja joiden tuotanto- ja vientirakenteet täydentävät toisiaan. Toiseksi alueellinen yhdentymisen on "pehmeämpi" tapa lähentyä Maailman kauppajärjestön WTO:n vaatimuksia kaupan vapauttamiseksi. WTO on nimittäin vaatinut EU:ta irtautumaan Lomé-tyyppisestä suosituimmuusjärjestelmästä. AKT-maat ja EU ovat kuitenkin vastustaneet ajatusta äänekkäästi (Courier 1998a: 15). Pidemmällä aikavälillä maailman taloudellinen yhdentymisen ja globalisaatio voivat aiheuttaa vähemmän kansallisia ongelmia, jos taloudet on jo integroitu alueellisella tasolla (Moreau 1990: 34).

EU voi edistää alueellista yhteistyötä kahdella tavalla. Ensimmäinen vaihtoehto on tukea pienempiä alueellisia järjestelyjä ja edetä vähitellen kohti laajempaa integraatiota. Tehokkuus voisi kasvaa, kun Euroopan unionin ja kehitysmaiden välinen poliittinen koordinaatio helpottuisi. Lisäksi pienet alueelliset integraatiohankkeet ovat jo nyt edenneet pidemmälle kuin suuremmat. Laajempi koordinaatio on kuitenkin yhä vaikeaa, kun joudutaan hallitsemaan valtioiden lisäksi vielä osa-alueellisia järjestelmiä. Uudet osa-alueelliset tasot lisääisivät myös byrokratiaa ja kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Toinen vaihtoehto on edistää suuria alueellisia järjestelyjä - mieluiten olemassa olevia organisaatioita kuten ECOWAS, COMESA ja SADC. Tämä strategia poistaisi edellisen vaihtoehdon välivaiheen ja pienentäisi kokonaiskustannuksia. Vaikka osa-alueellista koordinaatiota ei tarvittaisi, kansallisten

politiikkojen koordinaatio säilyisi vaikeana. Laajemmat järjestelyt voivat saavuttaa myös tukevamman jalansijan globalisoituvassa maailmassa, nauttia tehokkaammin yhdentymisen "suurtuotannon eduista" ja täyttää WTO:n vapaakauppavaatimukset nopeammin. Kokonaiskustannukset eivät välttämättä pienene, koska laajempi integraatio vaatii pidemmän ajan kuin osa-alueellinen ja takaiskut ovat todennäköisiä. Alueellisten järjestelyjen saattaminen osa-alueellisten järjestelyjen tasolle vie myös aikaa ja rahaa.

EU:n tulisi edistää kehitysmaiden taloudellista yhteistyötä ja integraatiota. Sen ei tulisi kuitenkaan pyrkiä kohti sitovampia ja jäykempiä rakennelmia. Voimavaroja kannattaa kohdentaa kuljetus- ja viestintäyhteyksien parantamiseen, energiantuotantoon, eläinlääkintään, kaupan esteiden vähittäiseen purkamiseen ja kansallisten valuuttojen vaihdettavuuteen. Lyhyesti sanottuna, EU:n tulisi edistää sellaista alueellista yhteistyötä, jota aikaisemmat Lomé-sopimukset ovat tukeneet, mutta suhtautua varovaisesti sellaiseen kiinteämpään taloudelliseen integraatioon kuin mitä Lomé IV näyttää julistavan.

EU:n tulisi myös valmistautua keskustelemaan kehitysyhteistyön johdonmukaisuudesta. Taloudellisten rakennesopeutuspakettien ei pitäisi olla keskenään ristiriitaisia alueellisella tasolla. Koordinaatiota tulisi laajentaa Maailmanpankkiin ja IMF:ään, sillä ne ovat tärkeitä kansallisten talouspoliittisten uudistusten rahoittajia.

Alueellinen yhdentymisen on niin valtava prosessi, että on syytä varautua kipeisiin takaiskuihin. Kovin sitovat vaatimukset, kuten tiukka talouspolitiikkojen harmonisointi, alueiden sisäisen kaupan esteiden täydellinen ja hallitsematon purkaminen, valuuttojen äkkinäinen vaihdettavuus ja alueellisten organisaatioiden mittavat rahoitusvaateet, voivat saada kyseessä olevat AKT-maat epäröimään. Vaikka integraatio syvenisi joillakin alueilla, kansallisten talouksien vähäinen komplementaarisuus, heikot kuljetusyhteydet, yksipuoliset ja haavoittuvat taloudet, poliittissotilaalliset kriisit ja huomattavat valtioiden väliset erot vähentävät alueiden sisäistä kauppaa ja investointeja. On myös epätodennäköistä, että kansalliset hallitukset luopuisivat omasta talouspoliittisesta päätösvallostaan ja rahoittaisivat avokätisesti alueellisia järjestelyjä.

Euroopan unionin on syytä säilyttää kärsivällisyytensä kehitysmaiden alueellisten yhteistyö- ja integraatiojärjestelyjen suhteen. Tehokas ja toimiva taloudellinen yhdentymisen vie vuosikymmeniä ja jopa sukupolvia, ja rahoitusvaateet ovat suunnattomia. Huolimatta Lomé-sopimuksen tulevaisuutta koskevasta epävarmuudesta EU:n tulisi tukea kehitysmaiden alueellista yhteistyötä ja integraatiota myös vastaisuudessa.

KIRJALLISUUS

ACP ALA MED basic statistics 1996. Eurostat, Brussels.

AfricaLand. Economic Community of West African States. ECOWAS (1998). Focus International. 6.4.1998. <<http://www.focusintl.com/whos0004.htm>>

Ariyo, Ademola & Mufutau I. Raheem (1991). Enhancing trade flows within the ECOWAS sub-region: an appraisal and some recommendations. *Teoksessa* Chhibber, A. & S. Fischer (toim.): *Economic reform in Sub-Saharan Africa*, 245-258. The World Bank, Washington, D. C.

de Backer, Roger (1986a). "There is a distinct possibility of an economic breakthrough." An interview with Dr Bernard Chidzero, minister of finance, economic planning and development. *The Courier* 97 (May-June), 41-44.

de Backer, Roger (1986b). "We will take full advantage of the convention's trade cooperation provisions." An interview with Dr Oliver Munyaradzi, minister of trade and commerce. *The Courier* 97 (May-June), 45-47.

de Backer, Roger (1986c). Zimbabwe. A pragmatic approach to a resilient economy. *The Courier* 97 (May-June), 27-35.

Boidin, Jean-Claude (1988). Regional cooperation in the face of structural adjustment. *The Courier* 112 (November-December), 67-69.

Burkina Faso (1992). *Teoksessa* Kurian, G. (toim.): *Encyclopedia of the third world. Volume I (Afghanistan to Guatemala)*, 259-270. Facts on File, New York & Oxford.

Burkina Faso. Investment climate state (1995). BAEF & LAACC. 24.7.1997. <<http://www.tradeport.org/ts/countries/burkina/climate.html>>

COMESA in figures. Macro-economic indicators (1997). COMESA, Lusaka. 6.4.1998. <<http://www.comesa.int/statistic/statmei.htm>>

Courier (1998a). Nro 167 (January-February), 12-15. "ACP summit in Libreville."

- Courier* (1998b). Nro 167 (January-February), 2-4. "Moussa Touré, president of the WAEMU commission: 'The union has entered its operational phase'."
- Diouf, Saliou (1993). Evaluation report of the impact of integrated rural development programmes on the development of internal and regional commerce in Africa. December 1993. A report carried out for the European Commission.
- Economic Community of West African States (1998). MBendi information for Africa, Claremont. 6.4.1998. <<http://mbendi.co.za/cb17.htm>>
- EU-ACP cooperation in 1995 (1995). 246 s. European Commission, Directorate-General for Development, Brussels.
- EU relations with Southern African countries (1996). Background report BR/02/96. January 1996. The London Representation of the European Commission, London.
- From Lomé III to Lomé IV. Review of aid from the Lomé Conventions at the end of 1990* (1992). DE 74. European Commission, Directorate-General for Development, Brussels.
- Handbook of international trade and development statistics 1994* (1995). UNCTAD, New York & Geneva.
- Hofmeier, Rolf (1988). Regional cooperation in crisis or crisis in regional groupings? *The Courier* 112 (November-December), 54-57.
- Ikiara, Gerrishon K. (1996). The European Union-ACP relationship: the case of Eastern Africa. *FES Working Papers on EU Development Policy* 4. 26 s.
- Investment profile: Ghana (1996). Ernst & Young, Johannesburg. 24.7.1997. <<http://mbendi.co.za/ernsty/cyghyip.htm>>
- Investment profile: Tanzania (1996). Ernst & Young, Johannesburg. 24.7.1997. <<http://mbendi.co.za/ernsty/cytaeyip.htm>>
- Investment profile: Zimbabwe (1996). Ernst & Young, Johannesburg. 24.7.1997. <<http://mbendi.co.za/ernsty/cyziyip.htm>>
- Kouame, Bi Ballo (1993). ECOWAS: progress steady, but problems aplenty. *The Courier* 142 (November-December), 81-82.
- Lipumba, Nguyuru (1997). Southern Africa regional economic integration: major policy issues. March 1997. A report to the Ministry for Foreign Affairs of Finland, Helsinki.
- Lipumba, Nguyuru H. I. & Louis Kasekende (1991). The record and prospects of the Preferential Trade Area for Eastern and Southern African States. Teoksessa Chhibber, A. & S. Fischer (toim.): *Economic reform in Sub-Saharan Africa*, 233-244. The World Bank, Washington, D. C.
- Mansoor, Ali & Andras Inotai (1991). Integration efforts in sub-Saharan Africa: failures, results and prospects - a suggested strategy for achieving efficient integration. Teoksessa Chhibber, A. & S. Fischer (toim.): *Economic reform in Sub-Saharan Africa*, 217-232. The World Bank, Washington, D.C.
- Moreau, J. M. (1990). Summary report on the evaluation of EEC development aid (1987-1989). May 1990. A report written for the EC Commission.
- Morrissey, Dorothy (1997). Interview with President Compaoré. "A fruitful ongoing dialogue." *The Courier* 161 (January-February), 17-19.
- Nomvete, Bax D. (1993). Regional integration in Africa, a path strewn with obstacles. *The Courier* 142 (November-December), 49-55.
- Pangeti, Evelyn (1997). The role and place of intra-regional cooperation in the framework of future ACP-EU relations. *ECDPM Working Paper* 46. 10 s.
- Pietsch, Ursula (1996). Revision von Lomé IV - Versuch einer Wertung. *Journal für Entwicklungspolitik* XI: 4, 397-423.
- Rajana, Cecil (1981). The Lomé Convention: an evaluation of E.E.C. economic assistance to the A.C.P. states. *Canadian Journal of Development Studies* II: 2,327-342.
- Southern Africa & the European Union* (1994). DE 78. European Commission, Directorate-General for Development, Brussels.
- Supplement to the world trade annual: volume III: Africa* (1995). United Nations, New York.
- Tanzania (1992). Teoksessa Kurian, G. (toim.): *Encyclopedia of the third world. Volume III (Panama to Zimbabwe)*, 1863-1883. Facts on File, New York & Oxford.
- Trends in developing economies 1996* (1996). 579 s. The World Bank, Washington, D. C.
- Vehnämäki, Mika (1998). Regional cooperation under the Lomé Convention. Teoksessa Vehnämäki, M. (toim.): Finland and the future of the Lomé Convention. *Institute of Development Studies, University of Helsinki, Reports B* 29/98, 133-161.
- West African Economic and Monetary Union (1997). IMF, Washington, D. C. 6.4.1998. <<http://www.imf.org/external/np/sec/decdo/waemu.htm>>

Zehender, Wolfgang (1988). Regional cooperation in perspective - some experiences in sub-Saharan Africa. *The Courier* 112 (November-December), 51-53.

SUMMARY

Regional cooperation and integration in the European Union's development cooperation: evaluating the Sub-Saharan African experiences

Lomé IV Convention between the European Union and 71 African, Caribbean and Pacific countries forms the basis of the EU's development cooperation. The Convention emphasizes regional cooperation and integration in the developing world. Evaluation of the regional policy proves, however, lame performance.

The EU's strategy has had a negligible impact on the economic conditions of the four countries and three regions selected for examination. Intraregional trade and investment flows have not been greatly enhanced. Nor has there been significant diversification of production and external trade.

The potential for increased trade, investment and diversification varies across the countries and regions. The experiences suggest that the gains of regional cooperation and integration will be unequally distributed in Africa. The benefits will accrue to those countries and regions with stronger and more diversified economies. The more vulnerable and less diversified ones will remain unaffected or be even harmed.